

УДК 336

ФІНАНСОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Д. Ванькович, Н. Федоронько

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, просп. Свободи, 18*

У статті проаналізовано інвестиційну діяльність в Україні. Досліджено податкові інструменти активізації інвестиційних процесів. Запропоновано напрями розширення бюджетного фінансування інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, бюджетне фінансування, податкові інструменти, державна інвестиційна політика.

Постановка проблеми. Зростання соціального й економічного потенціалу України не може відбуватися без належного забезпечення його інвестиційними ресурсами та без удосконалення управління всією інвестиційною діяльністю. Дослідження цих проблем є одним із найбільш актуальних завдань економічної науки. Механізмом реалізації програм інвестиційно-інноваційного розвитку виступає відповідна інвестиційна політика суб'єктів підприємництва й держави в цілому. Вона може забезпечити досягнення реальних структурних зрушень у народному господарстві, технічному переоснащенні виробництва, підвищенні якості господарської діяльності, а також життєвого рівня населення. Адаже від припливу інвестицій залежить розвиток підприємств і галузей, а отже й економіки загалом.

Більшість вчених, політиків та й просто населення однією з головних причин стримування розвитку української економіки вважає низьку інвестиційну активність. Активізація інвестиційної діяльності є вирішальною ланкою економічної політики держави, оскільки на її основі можна реально здійснити структурну перебудову економіки України.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню цих проблем присвячені праці багатьох зарубіжних економістів: Й. Шумпетера, Є. Бріггема, Дж. М. Кейнса, М. Фрідмана, У. Шарпа та ін. Серед українських вчених оцінкою інвестиційної діяльності й інвестиційних процесів займаються такі вчені, як Р. Качур, М.К. Колісник, О.В. Кужель, В.С. Марцин, С.П. Тітова, В.Г. Федоренко, Д.Л. Черток, О.В. Яцишин.

Постановка завдання. Інвестиційна діяльність є довгостроковим вкладенням та характеризується високим рівнем невизначеності й ризиків. Для мінімізації останніх необхідно систематично відстежувати інвестиційні процеси у країні, особливо за умов нестабільної економічної й політичної ситуації. Управління інвестиційною діяльністю та інвестиційними процесами є складним і багатограним завданням, оскільки вимагає врахування впливу різних сторін функціонування економічних систем і суб'єктів економічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державне регулювання інвестиційної діяльності складається з управління державними інвестиціями, а також

регулювання умов інвестиційної діяльності і контролю за її здійсненням усіма інвесторами та учасниками інвестиційної діяльності [7, с.51].

Бюджетно-податкова політика держави направлена, насамперед, на систему заходів, пов'язаних із перерозподілом доходів підприємств і громадян країни, з метою оптимального формування дохідної частини бюджету і збереження у підприємств ринкових стимулів до інвестиційної діяльності та одержання прибутків. Оскільки бюджет складається з дохідної і витратної частини, то і бюджетні методи регулювання інвестиційної діяльності можна розділити за двома напрямками: податкова політика держави та державне управління видатковою частиною бюджету [10].

Під *податковим регулюванням інвестиційної діяльності* слід розуміти здійснення державою з допомогою механізмів оподаткування певних заходів, спрямованих на поліпшення умов інвестування, зокрема на впорядкування обсягів, якості й напрямів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, досягнення рівноваги між попитом і пропозицією на інвестиційному ринку.

Податкові аспекти регулювання інвестиційної діяльності в Україні одержали розвиток у працях А.В. Антонова, О.Д. Вовчак, О.М. Десятнюк, О.О. Завгородної, О.М. Кисельової, В.В. Колесника, А.Я. Кузнєцової, Г.В. Кулінченко, В.А. Лушкіна, А.С. Музиченка, Д.І. Олійника, В.М. Опаріна, І.А. Прокопенко, В.С. Родіна, Д.М. Серебрянського, Н.М. Шелудько та інших. В опублікованих наукових працях досліджуються ключові аспекти використання податкового інструментарію в процесі активізації інвестиційної діяльності.

Ефективне податкове регулювання інвестиційної діяльності повинне ґрунтуватися на теоретичній парадигмі (сукупності пануючих поглядів більшості в науці), яка пояснює механізм впливу податків на інвестиційну діяльність. Наявність такої парадигми – результат наукових напрацювань вчених. При цьому важливо не лише наявність теорії, яка пояснює вплив податків на інвестиційну діяльність, а чітка визначеність, яка з теорій (якщо їх є не одна) є прийнятною для реалізації на практиці у конкретно визначений історичний проміжок часу. Адже науково обґрунтовані теорії, які ефективно себе проявили на практиці в минулому не завжди можуть забезпечувати ідентичні результати в інші часи та / або в різних країнах. Тому для забезпечення ефективного податкового стимулювання активізації інвестиційного процесу, враховуючи динамічні зміни в економічних відносинах, вченим необхідно постійно теоретично переосмислювати механізм впливу податків на інвестиційну діяльність, а практикам своєчасно використовувати провідні теоретичні напрацювання, адже нині «політики прислуховуються до економістів, але тільки попереднього покоління». Останнє вимагає високої фахової підготовки спеціалістів, на яких покладено функції податкового регулювання інвестиційної діяльності на практиці [8].

Для підвищення зацікавленості іноземних інвесторів щодо вкладання коштів у базові галузі вітчизняної економіки та стимулювання інвестиційної активності є один із напрямів податкової реформи, яка вступила в силу із прийняттям Податкового кодексу України з 01.01.2011 року, суттю якого є поетапне зниження податку на прибуток з 25% до 23% (з 01.04.2011 року) та до 16% (з 01.01.2014 року) та зниження податку на додану вартість з 01.01.2014 року на 3% до 17%. Такі заходи мають сприяти підвищенню інвестиційної активності в Україні [11].

Державне регулювання інвестиційної діяльності стає можливим завдяки зміні суб'єктів і об'єктів оподаткування, податкової бази, податкової ставки, джерела сплати податку, податкового періоду тощо [2]

Зміна податкової ставки впливає на умови інвестування як для суб'єктів господарювання, так і для різних видів діяльності. Зниження податкової ставки зазвичай веде до поліпшення умов і результатів діяльності, підвищення інвестиційної активності. Водночас, воно призводить до скорочення податкових доходів бюджету, у тому числі внаслідок виникнення часового лагу між строками зниження податкової ставки та започаткування висхідної економічної динаміки. Тому розмір знижок має бути обґрунтований, адже при його невідповідності інтересам і сподіванням інвесторів інвестиційна активність не збільшується, а державні доходи все одно скорочуються. Такий інструмент податкового регулювання інвестиційної активності, як зниження податкових ставок, неодноразово застосовувався в Україні.

Ще одним важливим елементом, із допомогою якого здійснюється регулювання інвестиційної активності, є база оподаткування. Науковці часто зауважують, що саме податкова база, а не ставка, є вирішальною складовою у визначенні податкового платежу, а отже має сильніший регулюючий вплив. Інструментами такого впливу на інвестиційну активність є звуження, розширення або диференціація податкової бази для різних видів діяльності чи платників податків [3].

Податкове регулювання може здійснюватися з допомогою диференціації умов оподаткування для різних платників, зокрема через звільнення деяких категорій суб'єктів господарювання від сплати певних податків (наприклад, в Україні пільги від сплати ПДВ і податку на прибуток надано підприємствам, які засновані всеукраїнськими громадськими організаціями інвалідів, глухих, сліпих; це сприяє інвестуванню коштів зазначених громадських організацій у створення підприємств); надання дозволів на застосування спрощених режимів оподаткування (зокрема, впровадження єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва дещо активізувало інвестиції в малі підприємства, а введення фіксованого сільськогосподарського податку спрямоване на поліпшення умов діяльності та активізацію інвестиційних процесів у аграрній сфері). Диференціація оподаткування відповідає ринковим умовам господарювання, отже може надалі застосовуватися в Україні. Адже світовою практикою доведено, що діяльність кожного із суб'єктів господарювання має свою специфіку й оподаткувати їх на однакових неправдиво й неефективно. Наприклад, славнозвісний китайський єдиний податок насправді є цілою податковою системою, що складається із близько ста відокремлених податків, які застосовуються до різних категорій платників і враховують специфіку їхньої діяльності. Диференціація оподаткування цим єдиним податком посприяла виваженій структуризації інвестиційних потоків за видами підприємницької діяльності і сферами економіки та стала одним із чинників значного підвищення інвестиційної активності в Китаї [3].

На нашу думку, досить прогресивним кроком є впровадження інвестиційного податкового кредиту, оскільки це дає можливість суб'єктам господарювання отримати "довгострокові" кредити та збільшити власні оборотні кошти. Додаткові фінансові ресурси можна спрямувати на здійснення інвестицій, зокрема на розширення виробництва та запровадження новітніх технологій.

Для того, щоб отримати право на застосування даного інструменту, платнику податку на прибуток необхідно укласти з органом державної податкової служби

договір про надання інвестиційно-інноваційного кредиту, в якому визначити ключові параметри інвестиційного проекту [12, с.26].

Важливим критерієм надання такого кредиту є спрямування вивільнених від оподаткування коштів на виконання інвестиційних проектів.

До цього такі податкові стимули у вигляді звільнення з податку на прибуток використовувалися у спеціальних економічних зонах (СЕЗ), проте були скасовані у 2005 р. Такі пільгові умови виявились неефективними, оскільки не було забезпечено максимальну прозорість процесів надання податкових стимулів та ефективність інвестиційних процесів.

Одним з головних важелів, що дають можливість державі на макrorівні впливати на інвестиційну сферу, є амортизаційна політика. У промислово розвинутих країнах серед джерел інвестиційних ресурсів кошти амортизаційного фонду, який є часткою власних коштів підприємств, найбільш вагомими.

Амортизація згідно з концепцією амортизаційної політики, розробленою у 1999-2000 рр. Інститутом економічного прогнозування НАН України спільно з Міністерством економіки України, - не просто джерело фінансування капіталовкладень, а механізм, який забезпечує систематичний обіг основного капіталу, його ефективне відшкодування та відновлення на вищій техніко-технологічній основі. Для держави введення нової амортизаційної системи не означає негайного різкого зростання амортизаційних відрахувань, а поступове поліпшення економічного стану підприємств, збільшення амортизаційних джерел капіталоутворення.

Головна функція амортизаційної політики - забезпечити відтворення основних фондів на підприємствах. Економічна суть амортизаційних відрахувань полягає у фінансуванні капітальних інвестицій, що направляються, здебільшого, на придбання, виготовлення і ремонт основних засобів. Якщо у майбутньому підприємства будуть ефективно та цілеспрямовано використовувати амортизацію, на перспективу можна буде розглянути введення прискорених методів нарахування амортизації для окремих видів техніки. До нецілеспрямованого використання амортизаційних відрахувань відносять покриття поточних витрат, підвищення заробітної плати, виплати премій працівникам за особливі досягнення тощо [5].

Амортизація покликана створювати зацікавленість підприємств в оновленні основних сукупної балансової вартості всіх груп основних фондів суми витрат на поліпшення ОФ, яка може включатись до складу валових витрат. Після введення даної норми ступінь оновлення ОФ з кожним роком зменшується, а показники зносу - зростають. Для виправлення ситуації вбачається необхідним скасувати пункт Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 22 травня 1997 р., що дозволяє включати витрати на ремонт до складу валових. Замість цього було б доцільніше відновити норми, що дозволяють підприємствам застосовувати прискорену амортизацію, яка діяла до початку 2003 року [6].

Прискорена амортизація являється одним із інструментів податкового регулювання, який дає змогу вдвічі скоротити мінімальні терміни корисного використання основних фондів та зменшити таким чином базу оподаткування.

На нашу думку, потрібно обмежити застосування прискореної амортизації рамками пріоритетних напрямів структурної перебудови економіки. Доцільно дозволити її лише тим суб'єктам господарювання, які здійснюють модернізацію виробництва на новій технологічній основі.

Бюджетні методи регулювання для України мають особливе значення, оскільки ринок інвестиційних ресурсів недостатньо сформований, існує гіпертрофована структура економіки, надмірна диференціація технічного рівня виробництв, високий рівень монополізації, незамкненість на внутрішній ринок виробничих циклів, банки майже не здійснюють довгострокового кредитування, а власних інвестиційних коштів підприємствам бракує.

У проблемі регулювання інвестиційного процесу ключовим є питання про бюджетне фінансування в загальному обсязі інвестицій. Саме державні інвестиції в структурі бюджету значною мірою впливають на його виконання та рівень дефіциту. Скорочення державних інвестицій та збільшення частки вкладень підприємств за рахунок власних фондів призвело до зменшення державної підтримки малорентабельних інвестиційних галузей. Прийняття рішення про бюджетні інвестиції ґрунтується на визначенні пріоритетів розвитку національної економіки, які передусім пов'язані зі стабілізацією економіки, розв'язанням довготермінових завдань, структурною перебудовою економіки, підвищенням рівня життя народу. Міністерство економіки України визначає пріоритетні напрями здійснення інвестицій у розвиток народного господарства, обґрунтовує необхідні підрахунки, а Верховна Рада України затверджує обсяги державних інвестицій як складову основних напрямів економічного і соціального розвитку країни. Пріоритетні об'єкти інвестуються за двома формами - у вигляді бюджетних асигнувань та державного кредиту [9].

Розширення бюджетного інвестування має супроводжуватися реформуванням системи оплати праці, передовсім збільшенням частки заробітної плати у витратах на виробництво продукції. Це можливо тільки за реалізації інноваційних проектів, запровадження яких підвищить продуктивність праці та стане підставою для зростання оплати праці. Збільшення заробітної плати дасть можливість відмовитися від багатьох соціальних програм та субсидій, дещо скоротивши видатки бюджету з одночасним вивільненням додаткових коштів на потреби структурної перебудови [4].

З розвитком економіки бюджетне фінансування інвестицій замінюється системою субсидування їх, що передбачає надання бюджетних коштів у формі інвестиційних позик на принципах платності та повернення. Перевага такого субсидування полягає в можливості відбору на конкурсній основі найефективніших варіантів інвестування.

Державна інвестиційна політика передбачає широке використання і позабюджетних асигнувань через відповідні фонди. Позабюджетні фонди можуть виступати інвесторами в розрахунок на отримання доходів від інвестицій для додаткового фінансування своїх витрат. За основним напрямом діяльності фонди звільнені від сплати податків, мита. Позабюджетні інвестиційні фонди утворюються, як правило, у формі акціонерного товариства відкритого типу і є компаніями, що вкладають капітал у цінні папери інших компаній.

Неможливість більшості підприємств сплачувати свою заборгованість перед бюджетом у поєднанні з необхідністю держави покривати бюджетні видатки змушують уряд збільшувати податковий тягар для інших економічних суб'єктів. Це відбувається шляхом встановлення нових та збільшення існуючих податків. Для того щоб уникнути збільшення податкового тиску, більшість компаній змушена працювати у тіньовій економіці, що, у свою чергу, підриває макроекономічний баланс країни. Високий рівень оподаткування більш ефективних підприємств означає, що стосовно них податкова система України має дискримінаційний характер [13, с.137].

Висновки. Пріоритетними завданнями податкової політики та, зокрема, системи оподаткування, є стимулювання накопичення капіталу, інвестиційної активності, інноваційної діяльності, підвищення конкурентоспроможності національної продукції, розвитку окремих галузей економіки, розширення експорту, збільшення зайнятості та для вирішення багатьох інших проблем. Держава має створити прийнятні умови для залучення коштів на такі цілі як за рахунок диференціації ставок податків, так і за рахунок застосування розгалуженої системи пільг [13, с.132].

В останні роки інвестиції у виробництво, що закладають основу для довгострокового економічного зростання, різко скоротилися і продовжують скорочуватися.

Слід відзначити, що державна цільова економічна програма розвитку інвестиційної діяльності на 2011 - 2015 роки передбачає проведення активної державної політики із стимулювання розвитку інвестиційної діяльності в Україні, зокрема на засадах розвитку системи державних інвестицій, підвищення ефективності та посилення прозорості функціонування механізмів державно-приватного партнерства та стимулювання залучення приватних інвестицій у реальний сектор економіки [1].

1. Концепція Державної цільової програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011 - 2015 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://in.ukrproject.gov.ua/index.php?get=564&id=2548>
2. Василик О.Д. Податкова система України: Навч. Посіб. – К.: ВАТ «Поліграф книга», 2004.- 478с.
3. Грушко В.І., Кошембар Л.О. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності// Фінанси України. - №2 – 2008.- с.89-97
4. Державне регулювання інвестиційної діяльності; Державне регулювання економіки - Чистов С. М. - <http://ecolib.com.ua/article.php?book=11&article=1088>
5. Захарін С. М. Інвестиційне забезпечення відтворення основних фондів / С. М. Захарін // Економіка України. - 2007. - № 5. - С.43-51
6. Лобунець Т.В. Податкове регулювання інвестиційної активності корпорацій// Бизнес Информ. – 2010. - №5(1). – с.145-148 - http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Bi/2010_5_1/145-148.pdf
7. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] [Т. В. Майорова]; – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
8. Мискіна О.О. Конвенція удосконалення податкового регулювання інвестиційної діяльності// Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - №37. – с.249-254 - http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vetp/2012_37/12moosir.pdf
9. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки: Навчальний посібник / Швайка Л. А. - К.: Знання, 2006.- 435 с.- <http://politics.ellib.org.ua/pages-4060.html>
10. http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2012/Economics/4_97618.doc.htm
11. http://www.rusnauka.com/8_NMIW_2012/Economics/4_97618.doc.htm
12. Пріоритети реформування податкової політики України: як перейти від фіскалізму до стимулювання ділової активності? – аналітична доповідь / О.О. Молдован – К. – 2010.
13. Податкове регулювання в умовах депресивних регіонів: Монографія за ред. Т.В. Калінеску - Луганськ. – 2011. – 311 с.

FINANCIAL REGULATION OF INVESTMENT IN UKRAINE**D. Vankovych, N. Fedoronko***Ivan Franko National University of Lviv, Prospect Svobody 18, UA-79008, Ukraine*

The investment activity in Ukraine is analysed in the article. The tax instruments of the activation of the investment process are researched. The directions of the increase of the budgetary financing of the investment are propounded.

Key words: investment, budgetary financing, tax instruments, state investment policy.

**ФИНАНСОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
В УКРАИНЕ****Д. Ванькович, Н. Федоронько***Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
г. Львов, просп. Свободы, 18*

У статье проанализировано инвестиционную деятельность в Украине. Исследовано налоговые инструменты активизации инвестиционных процессов. Предложено направления расширения бюджетного финансирования инвестиций.

Ключевые слова: инвестиции, бюджетное финансирование, налоговые инструменты, государственная инвестиционная политика.